

Sygn. akt IV CSK 65/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 października 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSA Roman Diczek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa W. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością

w T. (Ukraina)

przeciwko A. J.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 5 października 2011 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 12 października 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 21 maja 2010 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego A. J. na rzecz „W.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w T. (Ukraina) kwotę 61.560 euro z ustawowymi odsetkami i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ten ustalił, że powód zawarł z firmą W. NV jako sprzedającym kontrakt na sprzedaż mięsa wieprzowego i produktów mięsnych. Przewóz towaru z Belgii do siedziby powoda wykonywał pozwany na podstawie zlecenia transportowego otrzymanego od firmy R. Ukraina. W dniu 12 grudnia 2008 r. załadowano towar w firmie sprzedawcy oraz wystawiono listy przewozowe CMRB Nr [...] i CMRB Nr [...], zgodnie z którymi towar miał być dostarczony do siedziby powoda w T. W trakcie przewozu kierowcy pozwanego stosowali się do wskazówek „T.”, który w zleceniu transportowym został wskazany jako osoba do kontaktów i zgodnie z jego poleceniem dotyczącym zmiany miejsca dostawy towaru, w stosunku do wskazanego w liście przewozowym, udali się do miasta C., gdzie doszło do rozładunku towaru i jego wydania „T.”. Powód, który zapłacił za towar, a któremu towaru nie dostarczono, dochodził w niniejszej sprawie odszkodowania w kwocie 61.500 euro.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione na podstawie art. 13 ust. 1 oraz art. 17 Konwencji o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) z dnia 19 maja 1956 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 49, poz. 238). Podkreślił, że przewoźnik przyjął listy przewozowe, a zatem był związany ich treścią w zakresie warunków na jakich miała być wykonana umowa przewozu, w tym co do dostarczenia przesyłki do miejsca przewidzianego w listach przewozowych. Nie doszło do rozporządzeń przesyłką stosownie do art. 12 konwencji CMR. Została ona dostarczona do innego miejsca niż wskazane w liście przewozowym i do nieustalonego, innego odbiorcy.

Na skutek apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 12 października 2010 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że powództwo oddalił i zasądził od powódki na rzecz pozwanego koszty procesu oraz orzekł

o kosztach postępowania odwoławczego. Sąd drugiej instancji, nie kwestionując ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd pierwszej instancji stwierdził, że powód nie ma legitymacji czynnej do dochodzenia roszczeń od przewoźnika. Wskazał, że na gruncie konwencji CMR prawo do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z umowy przewozu jest niezależne od prawa do towaru oraz poniesienia szkody, lecz przysługuje nadawcy lub odbiorcy w zależności od tego, w czyjej dyspozycji znajduje się przesyłka. Odnosząc to stanowisko do ustalonego stanu faktycznego uznał, że prawo do rozporządzania przesyłką przysługiwało nadawcy (art. 12 ust. 1 konwencji CMR), ponieważ odbiorca nie dysponował wtórnikiem listu przewozowego. Nie mógł także zażądać od przewoźnika wydania wtórnika listu przewozowego i towaru, skoro przesyłka została wydana osobom nieuprawnionym, a w liście przewozowym nie było wzmianki o upoważnieniu odbiorcy do rozporządzania przesyłką. Do momentu wydania przesyłki powodowi w T. jej dysponentem był nadawca i on ma legitymację do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od przewoźnika.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w całości zaskarżyła skargą kasacyjną powodowa Spółka. Jako podstawy skargi kasacyjnej wskazała naruszenie prawa materialnego: art. 12 ust. 1, ust. 2, ust. 3 i ust. 7 oraz art. 13 ust. 1 konwencji o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR), a także naruszenie przepisów postępowania - art. 378 k.p.c. i art. 382 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Niezasadne są zarzuty skargi kasacyjnej wskazujące na naruszenie przepisów postępowania: art. 378 k.p.c. i art. 382 k.p.c. Pierwszy z nich stanowi w § 1 (a tylko ten paragraf mógł mieć zastosowanie w realiach niniejszej sprawy, wobec braku współuczestników sporu) m.in., że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji. Wynikający z art. 378 § 1 zd. 1 k.p.c. obowiązek rozpoznania sprawy w granicach apelacji oznacza, że Sąd drugiej instancji nie może wykroczać poza te granice, jak też statuuje nakaz wzięcia pod uwagę i rozważenia wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków (por. wyrok SN z dnia 20 czerwca 2010 r., I PK 33/10, Lex nr 621136). Tak też postąpił Sąd Apelacyjny, nie naruszając przy tym dyrektywy z art. 382 k.p.c. Przepis ten stanowi, że sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału

zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Ustanowiona w nim zasada jest wyrazem kontynuacji przez sąd drugiej instancji merytorycznego rozpoznania sprawy (por. wyrok SN z dnia 3 września 2011 r., I CSK 261/10, Lex nr 784986).

Rozpoznając apelację pozwanego i w jej granicach wyznaczonych zarzutami naruszenia przepisów postępowania, Sąd Apelacyjny nie zakwestionował ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd pierwszej instancji, a uzupełniając jedynie, odwołując się do materiału dowodowego zebranego przed Sądem Okręgowym ustalił, że kontrakt powoda z kontrahentem zagranicznym przewidywał, iż umowa miała być realizowana na warunkach DDU - Delivered Duty Unpaid. Potwierdził również, niesporną w istocie między stronami okoliczność, wynikającą także z ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego, że powód nie mógł żądać od przewoźnika wydania wtórnika listu przewozowego, skoro przesyłka została wydana osobom nieuprawnionym. Sąd drugiej instancji wyraźnie przy tym wskazał, na jakim materiale dowodowym się oparł w uzupełniających ustaleniach. Skarga kasacyjna nie podnosiła natomiast, aby w sprawie miała miejsce nieważność postępowania, której Sąd II instancji nie wziął pod uwagę z urzędu (art. 378 § 1 zd. 2), a istnienia nieważności w granicach zaskarżenia Sąd Najwyższy nie dopatrywał się (art. 398¹³ § 1 in fine k.p.c.).

Przechodząc do zarzutów skargi kasacyjnej z pierwszej podstawy kasacyjnej, najpierw odnieść się należy do zarzutu niewłaściwej wykładni, a w konsekwencji także niezastosowania art. 13 ust. 1 Konwencji o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) sporządzonej w Genewie dnia 19 maja 1956 r. (załącznik do Dz. U. z 1962 r. Nr 49, poz. 238, sprost.: Dz. U. z 1995 r. Nr 69, poz. 352 - dalej „Konwencja” lub „CMR”). Przepis ten stanowi, że po przybyciu towaru do miejsca przewidzianego dla jego wydania, odbiorca ma prawo żądać od przewoźnika wydania za pokwitowaniem drugiego egzemplarza listu przewozowego oraz towaru (zd. 1). Jeżeli zaś stwierdzono zaginięcie towaru lub jeżeli towar nie przybył po upływie terminu przewidzianego w artykule 19, odbiorca może w imieniu własnym dochodzić wobec przewoźnika praw wynikających z umowy przewozu (zd. 2). Jak z tego wynika, unormowanie odnosi się do dwóch różnych sytuacji: pierwszej, opisanej w zdaniu pierwszym, gdy towar przybył do miejsca przewidzianego do jego

wydania, oraz drugiej - opisanej w zdaniu drugim - gdy stwierdzono zaginięcie towaru lub jeżeli towar nie przybył po upływie terminu przewidzianego w artykule 19 Konwencji.

W stanie faktycznym przyjętym przez Sąd Apelacyjny za podstawę orzekania, niewątpliwie nie zachodził przypadek pierwszy, ponieważ towar nie przybył do T., lecz do miasta C. i nie został wydany pozwanemu lecz nieustalonej osobie nieuprawnionej, posługującej się imieniem T. Jak przy tym podkreślił Sąd Apelacyjny, w takim przypadku odbiorca nie dysponował wtórnikiem listu przewozowego. Ta ostatnia, poniekąd oczywista konstatacja na gruncie ustalonego stanu faktycznego, wynika ze sposobu funkcjonowania wtórnika listu przewozowego w przewozie, opisanego przez art. 5 ust. 1 zd. 2 Konwencji: drugi egzemplarz listu przewozowego towarzyszy przesyłce. Właściwa subsumcja ustalonego stanu faktycznego wymagała więc odpowiedzi, czy takie okoliczności - jak w sprawie niniejszej - są równoznaczne z zaginięciem towaru, w rozumieniu art. 13 ust. 1 zd. 2 CMR; a w przypadku odpowiedzi pozytywnej, czy legitymację czynną powoda jako odbiorcy statuował dostatecznie powołany przepis Konwencji, jak twierdziła strona powodowa.

Odnosząc się do tej pierwszej kwestii nie sposób pominąć przede wszystkim unormowania art. 20 ust. 1 Konwencji, który statuuje fikcję prawną zaginięcia, jeżeli towar nie został wydany w ciągu trzydziestu dni po upływie umówionego terminu przewozu, a jeżeli terminu nie umówiono - w ciągu sześćdziesięciu dni od przyjęcia towaru przez przewoźnika. Jak trafnie podkreśla się w literaturze (Wł. Górski, K. Wesołowski, Komentarz do przepisów o umowie przewozu i spedycji: Kodeks cywilny - Prawo przewozowe - CMR, Gdańsk 2009, s. 330 - 331) fikcja ta, odnosząca się do całkowitego zaginięcia towaru, spełnia podwójną rolę: zwalnia osobę uprawnioną z obowiązku przeprowadzenia dowodu na fakt utraty towaru przez przewoźnika, jeśli towar nie dotarł do miejsca przeznaczenia w określonym przepisem terminie (1) oraz definitywnie usuwa stan niepewności w stosunku przewoźnik - osoba uprawniona (2). Zarazem, jak się podkreśla, postanowienie art. 20 ust. 1 nie stwarza bariery do dochodzenia odszkodowania za zaginięcie przesyłki przed upływem określonych tam terminów, z tym że osoba uprawniona musiałaby udowodnić fakt zaginięcia przesyłki oraz nieodwracalny charakter tego zaginięcia.

Dość dodać, że tę nieodwracalność należy rozumieć zgodnie z korektą wynikającą z terminów zakreślonych w art. 20 ust. 1 Konwencji.

Odnosząc powyższe unormowanie do okoliczności niniejszej sprawy ustalonych przez Sądy meriti, stwierdzić należy, że wydanie towaru przez przewoźnika nieustalonym osobom, nieuprawnionym do odbioru, stanowi zaginięcie towaru w rozumieniu art. 13 ust. 1 zd. 2 Konwencji. Ma ono cechy trwałości, wynikające zarówno z istoty ustaleń faktycznych - nieodzyskania towaru, jak i z ustalonego w art. 20 ust. 1 korelatu granic czasowych, statuujących zaginięcie w sposób pewny. Jest więc zaginięciem towaru w rozumieniu CMR.

Drugą kwestią, na gruncie unormowania art. 13 ust. 1 Konwencji jest to, czy stwarza ono wprost uprawnienie dla odbiorcy do dochodzenia roszczeń od przewoźnika, czy też odpowiedzi w tym zakresie należy poszukiwać przy wsparciu o regulacje prawa krajowego.

Zasadnie podnosi się w literaturze (op. cit., s. 285), że regulacja zawarta w art. 13 CMR w sposób wąski określa uprawnienia odbiorcy: ma on prawo żądania od przewoźnika wydania za pokwitowaniem drugiego egzemplarza listu przewozowego oraz towaru (1), a także dochodzenia roszczeń z tytułu utraty towaru (2). O ile uprawnienie opisane w art. 13 ust. 1 zd. 1 Konwencji nie daje pełnej odpowiedzi, kto jest osobą uprawnioną do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych wobec przewoźnika, i w tym zakresie trafnie zauważa się (por. uzasadnienie wyroku SN z dnia 3 września 2003 r., II CKN 415/01, OSNC 2004 z. 10, poz. 163), że należy sięgać do przepisów ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. - Prawo przewozowe (t.j. Dz. U. z 2000 r. Nr 50, poz. 601 ze zm. - dalej „Pr. przew.”), które mają subsydiarne zastosowanie do przewozów międzynarodowych, jeżeli umowa międzynarodowa nie stanowi inaczej (art. 1 ust. 3 Pr. przew.), o tyle w przypadku zaginięcia towaru (art. 13 ust. 1 zd. 2 Konwencji), uprawnienia odbiorcy zostały określone wprost i jednoznacznie: jest on uprawniony do dochodzenia w imieniu własnym praw wynikających z umowy przewozu. Jest więc także osobą uprawnioną, w rozumieniu art. 17 Konwencji.

Odmienne stanowisko Sądu Apelacyjnego, który związał prawo dochodzenia wobec przewoźnika roszczeń odszkodowawczych przez odbiorcę towaru

z uprawnieniem do rozporządzania towarem, było skutkiem braku dystynkcji pomiędzy dwiema postaciami uprawnień odbiorcy na gruncie art. 13 ust. 1 Konwencji. O ile bowiem na gruncie 13 ust. 1 zd. 1 CMR, w powiązaniu z subsydiarnym zastosowaniem (w tym zakresie) unormowań art. 1 ust. 3 oraz art. 75 ust. 3 pkt 2 lit. b Pr. przew., rozstrzygnięcia, komu - nadawcy lub odbiorcy - przysługuje roszczenie odszkodowawcze wobec przewoźnika (kto jest osobą uprawnioną), należało poszukiwać w treści art. 12 ust. 1 - 3, po części w zw. z art. 13 ust. 1 zd. 1 Konwencji (gdy odbiorca skorzystał z prawa tam przewidzianego) oraz art. 12 ust. 7 CMR, o tyle w przypadku zaginięcia towaru, w rozumieniu art. 13 ust. 1 zd. 2 Konwencji, odbiorca jest osobiście legitymowany do dochodzenia wobec przewoźnika praw z umowy przewozu i to niezależnie od powiązań umownych pomiędzy dostawcą a odbiorcą. To uprawnienie nie zostało przy tym powiązane przez Konwencję z wejściem w posiadanie drugiego egzemplarza listu przewozowego, ani z prawem do rozporządzania towarem przez odbiorcę, w warunkach art. 12 ust. 2 i ust. 3 Konwencji. *Nota bene*, w praktyce całkowitych zaginięć towaru, przypadek zaginięcia towaru, bez jednoczesnego zaginięcia drugiego egzemplarza listu przewozowego (który towarzyszy przesyłce), będzie zdarzeniem wyjątkowym.

Na kanwie powyższego wyводу, w powiązaniu z zaginięciem towaru, zauważyć należy, że może dojść do zbiegu roszczeń dysponenta przesyłki, z reguły nadawcy (poza wyjątkami, o którym mowa w art. 12 ust. 2 i ust. 3 Konwencji), z uprawnieniem odbiorcy, wynikającym z art. 13 ust. 1 zd. 2 Konwencji. Ta kwestia - legitymacji oraz kolizji roszczeń (także regresu) osób uprawnionych, stanowi jedną z najbardziej kontrowersyjnych kwestii na gruncie CMR, a poszczególne sądy krajowe stosujące Konwencję rozstrzygają niejednolicie (patrz: op. cit. s. 286 i nast. oraz przywołane tam wyroki).

W niniejszej jednak sprawie, wyznaczonej ramami stanu faktycznego ustalonymi przez Sąd Apelacyjny, takiej kolizji brak, a właściwa subsumcja art. 13 ust. 1 zd. 2 Konwencji pozwalała na uznanie, że powód jest legitymowany czynnie do dochodzenia roszczeń wynikających z umowy przewozu, a przepisy art. 12 ust. 1 - 3 i ust. 7 nie miały zastosowania, ponieważ powód nie powoływał się na

uprawnienie związane z naruszeniem jego prawa do rozporządzania przesyłką, lecz na jej niedostarczenie odbiorcy.

Z tych względów, wobec zasadności skargi kasacyjnej w zakresie zarzutów naruszenia prawa materialnego, na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398 Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.